

HUMANISTICKE STUDIJE

12 | 2024

UNIVERZITET
DONJA GORICA

ČASOPIS HUMANISTICKE STUDIJE

Glavni i odgovorni urednik:
Dragan K. Vukčević

Urednik broja
„Primijenjena etika“:
Kristina Bojanović

Redakcija:
1. Đorđije Borozan (Podgorica);
2. Ilija Vujačić (Podgorica);
3. Dragica Vujadinović (Beograd);
4. Milan Podunavac (Podgorica);
5. Cirila Toplak (Ljubljana);
6. Mirjana Maleska (Skoplje);
7. Asim Mujkić (Sarajevo);
8. Kristina Bojanović (Podgorica).

Savjet:
1. John Keane (Sidney);
2. Nenad Dimitrijević (Beograd);
3. Čedomir Čupić (Beograd);
4. Olga Breskaja (Vilnius);
5. Ana Krasteva (Sofija, Lyon);
6. Panos Ljoveras (Solun);
7. Đuro Šušnjić (Beograd);
8. Viljam Smirnov (Moskva);
9. Rudi Rizman (Ljubljana);
10. Alpar Lošonc (Novi Sad);
11. Vesna Kilibarda (Podgorica);
12. Stefano Bianchini (Bologna);
13. Hans-Georg Ziebertz (Würzburg);
14. [Ratko Božović.]

Sekretarka: Kristina Bojanović

Dizajn: [Mile Grozdanić]

Priprema za štampu: Bojan R. Popović
Medeon, Podgorica

Lektura i korektura: Sonja Živaljević

Izdavač: HS, UDG

Podgorica,
2024.

SADRŽAJ

DRAGAN K. VUKČEVIĆ Uvodna riječ
glavnog i odgovornog urednika /5/

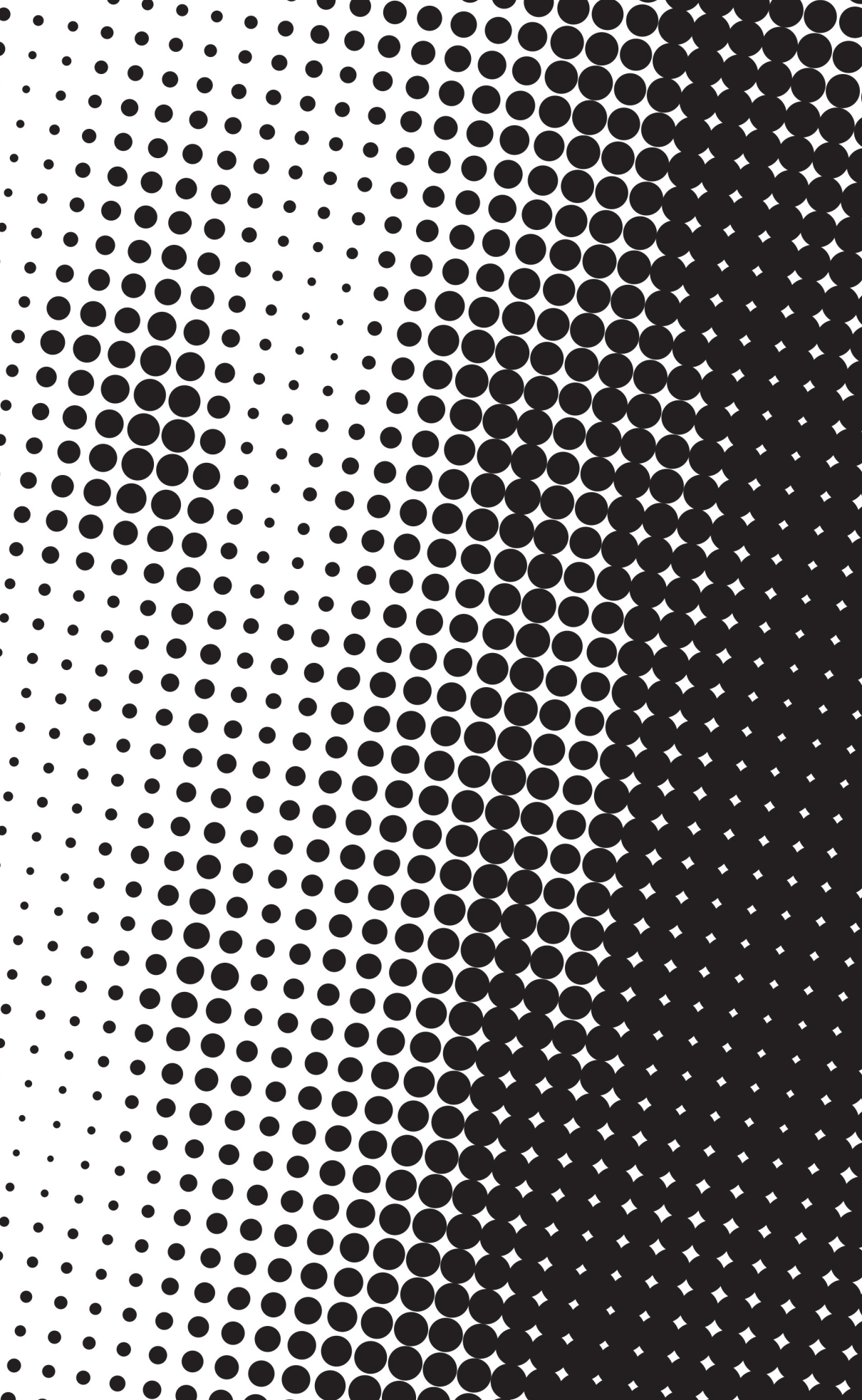
Uz temat ovog izdanja Humanističkih studija /7/

DIO I TEMA BROJA: Primijenjena etika
DEJL ŽAKET Šta je posao novinara? /13/
DEJL ŽAKET Cenzura i uskraćivanje informacija radi višeg dobra /25/
MARK IZRAEL i IJAN HEJ Zašto uopšte da brinemo o etici? /39/
MARK IZRAEL i IJAN HEJ Činiti dobro i
izbегavati da se naudi drugima /49/

DIO II Četiristo godina od rođenja Bleza Paskala
MILOSAV GUDOVIC Paskal, ili o lađi ne-izvesnog /67/
KRISTINA BOJANOVIĆ Blez Paskal: Misao kao etička kategorija /73/

DIO III Trista godina od rođenja Imanuela Kanta
IMANUEL KANT Ogled o mentalnim bolestima /83/
MOMČILO T. SELESKOVIĆ Kriticism /93/
KRISTINA BOJANOVIĆ Život po maksimama.
O knjizi Manfreda Kuna, *Kant. Biografija* /103/

DIO IV Prikazi
NIKOLA BANIĆEVIĆ Džon Meršajmer i Sebastijan Rosato,
Razum i moć: kako države misle /113/
ILIJA VUJAČIĆ Milan Podunavac, *Režimi straha* /117/
KRISTINA BOJANOVIĆ Arnold Tojnbi, *Proučavanje istorije* /127/

Uz temat ovog izdanja Humanističkih studija

Etično živjeti — onako kako propisuje većina filozofskih doktrina — uvijek je bilo teško, a posebno je izazovno i teže kad breme i duh vremena postavljaju nova, specifična i odveć moralno problematična iskušenja, kada se društvo i kultura rapidno mijenjaju i čovjek izobražava, kada vrebaju začudne, otuđujuće i spotičuće opasnosti. Čini se da nikad kao sada nije bilo potrebnije sloviti o etici, baš stoga što se postavlja pitanje čemu još etika, i šta filozofija može da učini u jednom preoblikovanom, odrođenom i razvremenjenom svijetu. Možemo čuti da se više ne vjeruje u ontološku utemeljenost etike, smatra se da su nam dovoljni politika i pravo, instinktivna moralnost i kolektivna prinuda. Ali ipak je teško proglasiti je iluzijom, jer u velikoj mjeri i na različite načine oblikuje naše živote. Zato je istinski zadatak filozofske etike da orijentiše život izvan trenutno preovlađujućih mogućnosti, da bi ga vratila konkretnim specifičnostima ljudskog iskustva. Etika rasvjetljava oblike života koji odgovaraju ljudskoj prirodi, ali istovremeno otvara one koji su alternative faktično datima. Otkrivena u istorijskoj refleksiji, filozofska etika predstavlja podvig posredovanja i tumačenja koji je povezan sa zahtjevima života.

Nove primjene nauke, razvoj tehnike i tehnologije koji imaju ogroman uticaj na čovjeka i proizvode brojne i velike promjene u načinu življenja na globalnom planu, donijeli su sve veće i češće moralne izazove. Tehnologija i posredovanost njome izmijenile su mogućnosti života i smrti, nauka je preinačila način na koji opažamo svijet, univerzum, čak i karakter samoga bivanja, a politički događaji i ratovi predrugojačili su lice i naličje naših mogućnosti kulture. Drugim riječima, čini se da su kretanje istorije i razvoj kulture i znanja nadmašili kapacitet tradicionalnih oblika refleksije o etičnome bivanju i razumijevanja kako živjeti dobro, ispravno i pravdano. Naš život je podvrgnut radikalnim promjenama, a one se reflektuju u transformaciji vrijednosti, koje se često i iznova konstituišu, pa je sasvim očekivano da etička teorija sve to uzima u razmatranje. Otuda je došlo do potrebe za pojavom discipline pod nazivom *primijenjena etika*, čija su područja bavljenja široka i brojna, ali se, u suštini, njena definicija vezuje za određenje domena specifičnih oblasti primjene moralnog kriterijuma i artikulaciju skupova pravila koja se u tim oblastima mogu postići. Bioetika, poslovna etika, medicinska etika, novinarska etika, etika zaštite životne sredine — neke su od najznačajnijih i

najizazovnijih oblasti koje primijenjena etika tematizuje i (ob)razlaže, preplićući pitanja ispravnosti i pravičnosti sa pitanjima praktičnosti, efikasnosti, korisnosti itd.

U tekstovima iz primijenjene etike podjednako susrećemo vrijednosti i stavove koje su nam u nasljeđe ostavile metaetika i normativna etika, „tradicionalne” sfere ustanovljenja morala, vrline, dužnosti, odgovornosti, i redefinisanje/problematizaciju istih. Njihove zaključke možemo kritikovati i opovragavati, ali im moramo priznati aktuelnost i dalekosežnost, tim prije što tematizuju relevantne probleme, poput rata, gladi, svakovrsnih kriza i nasilja, (ne)etično ponašanje u politici, medijima, institucijama, i pokušavaju da iznađu, predlože i saopšte moralno ispravne prakse. Primijenjena etika ima posebno mjesto u filozofiji, odnosno u primjeni morala na praktična pitanja: na čovjekovo konkretno djelanje, te samim tim predstavlja sintezu teorijskih znanja i empirijskih generalizacija ljudskog stvaranja i djelovanja, kojima je svrha dobar, pravedan, zakonit i častan život.

Izbor tekstova iz primijenjene etike koji je pred vama obuhvata oblasti moralne odgovornosti u medijima i etike istraživanja u društvenim naukama. Za temat su poslužile knjige autora Dejla Žaketa, *Novinarska etika (moralna odgovornost u medijima)* i Marka Izraelija i Ijana Heja, *Etika istraživanja u društvenim naukama (između etičkog ponašanja i poštovanja propisa)*, objavljene u ediciji „Primenjena etika” beogradske izdavačke kuće Službeni glasnik. Tekstovi na uvjerljiv i argumentovan način promišljaju izazove u koje savremeno društvo i predstavnici pojedinih profesija često, ako ne i konstantno, zapadaju: u kontekstu novinarske etike razmatraju se moralna odgovornost medija, profesionalni standardi u novinarstvu, pitanje cenzure i uskraćivanja informacija radi „višeg dobra”, dok se tekstovi vezani za položaj etike u istraživanjima koje sprovode društvene nauke bave postulatom činjenja dobra i nezaobilaznošću brige o etici kao bazičnog principa časnog, dosljednog, uspješnog i valjano sprovedenog istraživačkog rada. Tekstovi u okviru ovog temata odabrani su na osnovu praktične važnosti problema i stepena u kome su navedena pitanja podložna etičkom rasuđivanju. Doduše, kada se nađemo u situaciji da smo saglasni oko vrjednosnih pitanja, ali se razilazimo u poimanju činjenica, etičko rasuđivanje teško da može pomoći, jer mu ponestaje objektivnosti; no, ovakve teme iznimno je važno delegirati zato što je svaka ponuđena (etička) staza, pa makar vijugava, neshvatljiva i/ili čak neprihvatljiva, svojevrsni orijentir u začudnom svijetu i potencijalni odgovor na moralnu prepreku. Mediji, političari i zakonodavci utiču na svačiji život, a implikacije tog uticaja raznovrsne su i zavise od brojnih činilaca i ličnih kapaciteta da se ta moć racionalizuje i kritički sagleda, u kojem smislu je na nosiocima humanističkih nauka ponajveća odgovornost. Zato je jedna od namjera ovog temata da ponudi puteve kritičkog promišljanja i izazove nove, bolje, dopunjenije odgovore, koje će primijenjena etika strpljivo i velikodušno sačekati.

Pored navedenog temata, ovo izdanje časopisa *Humanističke studije* donosi osvrte na dva značajna jubileja: četiristo godina od rođenja filozofa i naučnika Bleza Paskala i trista godina od rođenja jednog od najuticajnijih svjetskih filozofa, Imanuela Kanta. Pred čitaocima su tekstovi saopšteni na *Omažu Blezu Paskalu*, organizovanom na Univerzitetu Donja Gorica, dok je tri stotine godina od rođenja Imanuela Kanta ispraćeno prigodnim tekstovima o njegovoj knjizi *Kritika čistog uma*, prevodom Kantovog značajnog *Ogleda o mentalnim bolestima*, te prikazom knjige *Kant. Biografija*. Posljednji dio časopisa je, shodno uobičajenoj praksi, posvećen recenzijama recentne literature iz oblasti humanističkih nauka.

Novim zamahom, možda skromnim, no, vjerujemo, korisnim, upečatljivim i pamtljivim, nudimo svježinu domaćem akademskom miljeu, puštamo stameni humanistički glas i pozivamo na saradnju intelektualno radoznale duše.

doc. dr Kristina Bojanović

